

ASSOCIACIÓ CABANILLES
D'AMICS DE L'ORGUE

ORGUES DEL PAÍS VALENCIÀ

V

ORGUE DE CREVILLENTE (Alacant)

Març 1980

ORGUES DEL PAÍS VALENCIÀ

- I. Orgue del Col·legi Sant Josep dels Jesuïtes de València.
- II. Orgue de la Parròquia del Sant Àngel Custodi de València.
- III. Orgue de Borriana, s. XVIII (Documents).
- IV. Orgue de l'església del Temple de València (Documents).

El proper número estarà dedicat a l'orgue de Morella (Castelló).

PRESENTACIÓ

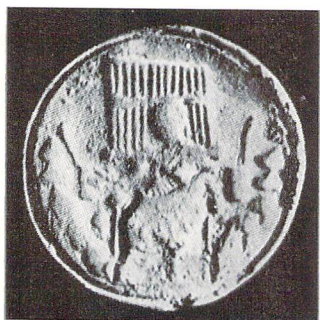
El número V de la sèrie "Orgues del País Valencià" que presentem no té un interès històric molt notable, ja que es tracta d'un orgue de construcció recent, per altra banda però, ens interessa presentar-lo com a punt de referència del que s'ha fet en gran part del País Valencià per a reposar, en la mida de les possibilitats de que es disposava a la postguerra, la gran quantitat d'orgues desapareguts durant la guerra del 36 al 39.

En el cas que ens ocupa, els mitjans econòmics amb que es va comptar per a aquest treball eixiren d'una fórmula molt tradicional i, potser la més segura; la donació concreta per part d'una persona o matrimoni. Tots els qui coneixem un poc la història de l'orgue al nostre país sabem el que feia Organería Española, desapareguda ja, i és per això que presentant l'orgue de Crevillent tenim una referència molt aproximada de tots els altres que va construir per les mateixes dècades a d'altres pobles del País Valencià.

El pare Josep A. Mas Espinosa, carmelita descalç que ha realitzat aquest treball, és actualment un dels meus millors alumnes a la classe d'orgue del Conservatori de València, i compren perfectament que en les condicions actuals de desenvolupament del coneixement de l'orgue, un organista no pot ser un "pur" intèrpret. És indispensable que tinga les aptituds d'un organitzador actiu, d'un propagandista infatigable, i d'un divulgador de tot el seu treball d'estudi, investigació i interpretació. En definitiva, l'organista actual al nostre país deu ser un bon "activiste", o tots els seus afanys serán estèrils o bé un simple passatemps personal. És per això, que hui ens presenta el pare Mas Espinosa aquest treball sobre l'orgue actual de l'església parroquial de la Nostra Senyora de Betlem de Crevillent, el seu poble natal, al que seguiran d'altres treballs que té en preparació i que confirmaran les seves inquietuds. Com a religiós i organista actiu es sent potser més vinculat que d'altres a aquest instrument, ja que les obligacions contretes el porten a pulsar diàriament l'orgue de la Basílica de la Mare de Déu dels Desemparats de València, essent un gran mèrit seu fer sonar dignament un orgue tan mediocre, veritablement indigne de la Patrona de València, fet que molts dels seus innombrables devots si estessin ben informats, s'aprestarien sens dubte, a col·laborar per a corregir aquesta deficiència, que condiciona seriament el culte perfecte que deu realitzar-se.

Aprofitem també aquesta ocasió per a agrair a l'actual senyor rector la seua col·laboració i el seu interès per donar a conèixer millor aquest orgue als seus feligresos i a la resta del país.

VICENT ROS,
President d'ACAO

Aquest medalló es troba al Museu Britànic, i porta el cap de Trajano o algun Caracalla. Llàstima que la inscripció està molt gastada i resulta molt difícil descifrar-ho. Com veiem representa un orgue hidràulic bastant diferent dels que trobem als medallons que porten l'efigie de Neró.

L'ORGUE DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL

"LA NOSTRA SENYORA DE BETLEM"

DE CREVILLENT

L'ORGUE DE CREVILLENT

EL POBLE. — Crevillent és un poble de fundació romana que, segons els historiadors Menéndez Silva i Figueras Pacheco, "és assentat sobre un pendent a quatre llegües d'Oriola, a quatre de la mar i a vint-i-sis de València (...) és terreny muntanyenc i sauló; però tot plantat d'ametlers, oliveres, garroferes, vinyes i palmeres. *Els nadius són llauradors, i el temps en què no es dediquen a l'agricultura els ocupen a fer estores dels joncs que brollen en les ribes dels seus vesants, molt llaurats i de colors varis, com els que vénen de Portugal.*"

L'ESGLÉSIA. — L'església parroquial de Crevillent no és la primitiva, que es va construir al 1596 en la Plaça d'Abast, on és ara el Mercat. L'església vella era petita i la Fàbrica del temple bastant pobra en retaules i també en materials de construcció.

A conseqüència d'un terratrèmol, quedà molt deteriorada i, abans que no caigués, hom va enderrocar-la.

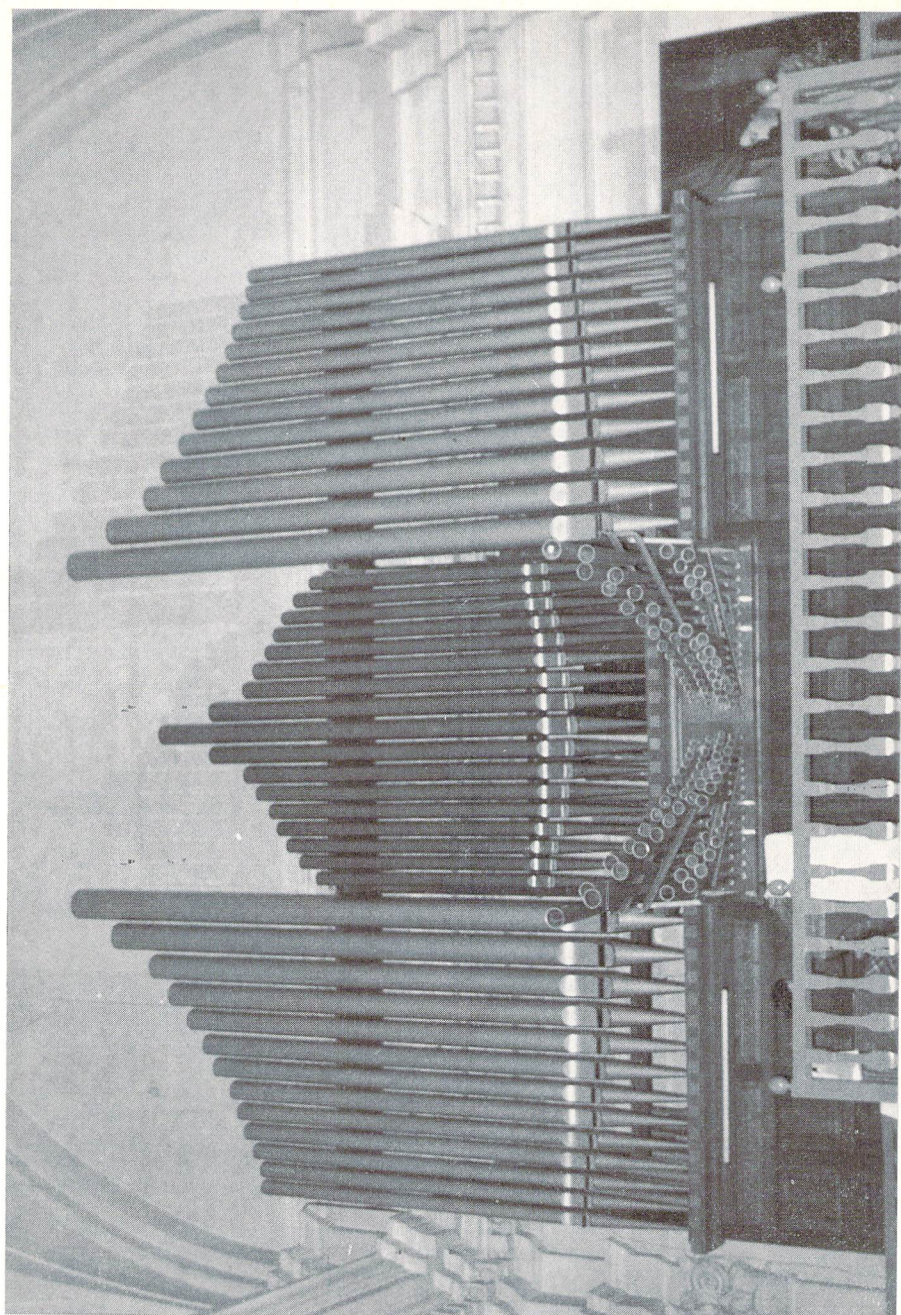
L'església parroquial de La Nostra Senyora de Betlem fou començada en 1779 i va ser beneïda i inaugurada l'any 1828, encara sense acabar. El temple és de grans proporcions. L'estil és neoclàssic, de línies altes i esveltes, amb tres naus, quatre portades i dues cúpules.

INSTINT MUSICAL. — El poble de Crevillent manté una molt notòria i destacada tradició musical. Un cop d'ull endarrera, per a constatar la seua història, bastaria per a argumentar aquesta afirmació.

L'incentiu dels seus habitants a aplegar-se per cantar, és una cosa hereditada i que flueix a la vista de tots; per això és Crevillent un poble de cant i de música creada per ell mateix (la dansa i l'Havanera en són exemples).

Com és lògic, de manera semblant als altres pobles, utilitza la seua música no solament en les reunions de caràcter profà sinó també en les religioses.

El gust per les interpretacions d'obres corals ha cristallitzat totsemps, en la creació de grups cantors, com ara el cor parroquial, format de nombroses i selectes veus, que el poble escoltava amb goig, especialment durant el solemne novenari de la Immaculada, i que ha

atés objectius incalculables en el camp de la interpretació i el bon gust artístic. Collocant també en primera fila el cor preparat per a interpretar els *Set Dolors* de la Verge, autèntica joia musical.

L'ORGUE. — No és estrany que a l'hora de bastir el temple parroquial de La Nostra Senyora de Betlem se'l dotàs de l'instrument destinat preferentment per al culte: *l'orgue*. L'instrument vell, que era damunt del cancell de la porta principal, va ser destruït durant les revoltes de l'any 1936 i substituït després per un harmònim francès d'escassos recursos sonors.

El reverend en Francesc Mas, rector de la parròquia i fill del poble, traçà un projecte de restauració bell i atrevit en què també *l'orgue* tenia el seu espai, instal·lat al mateix lloc que l'anterior.

L'orgue de què ens ocuparem fou donació d'en Josep Manuel Magro Espinosa i de la seua esposa na Pilar Mas Parellada, insignes crevillentins.

La revista de la "Setmana Santa" de 1953, cinc mesos després de la inauguració, publicà una ressenya excessivament sòbria en referir tot el que va suposar per al poble la instal·lació de l'orgue. Es limita a publicar cinc fotografies (dues del moment de l'acte inaugural, dues altres de l'orgue i una del donador) entre les quals figura un text on relata molt breument l'acte de la benedicció efectuada per D. José García Goldaraz —llavors bisbe de la Diòcesi d'Oriola—, el nomenament de *Fill Predilecte* a en Josep Manuel Magro i el nomenament d'ell i de la seua esposa com a *Benefactors Insignes* pel senyor Bisbe, i omet tota relació de les característiques de l'instrument, del concert inaugural i de l'ambient que s'hi va crear amb aquest motiu. Transcriu literalment el text:

"L'il·lustre pròcer crevillentí En Josep Magro Espinosa, a qui l'Excm. Ajuntament, tot recollint el sentir del poble en general, ha decidit de nomenar Fill Predilecte d'aquesta Vila, en acord pres per unanimitat en sessió de 29 de setembre de 1952, ha rebut un eloqüent pergami, on consta el nomenament, el dia 4 d'octubre del mateix any.

Així mateix i amb ocasió del valuosíssim regal d'un colossal Orgue per al nostre Sant Temple Parroquial, fet per En Josep Manuel i la seua distingida senyora, Na Pilar Mas Parellada, i tenint en compte la gran labor desenvolupada tothora per aquests ponderats senyors, el molt Excm. i Reverendíssim Sr. Bisbe de la Diòcesi, Dr. D. José García Goldaraz, els atorgà el preciat títol de PROTECTORS INSIGNES DE LA PARRÒQUIA DE CREVIL·LENT."

El contracte amb l'empresa OESA (Organería Española, S. A.) fou signat a Madrid pels compradors el 17 d'octubre de 1950. Conté, aquest contracte, 15 clàusules, totes molt precises.

La 1.ª fa al·lusió a una “memòria i plànols de 9 d'octubre” del mateix any, documents en els quals hom detalla les característiques de l'orgue, lamentablement desapareguts de l'Arxiu Parroquial.

Respecte del primer projecte presentat per Organería Española no degué satisfer plenament als compradors, o assessors per a la compra, de l'instrument, motivant així la redacció d'un segon projecte que, segons sembla, quedà com a definitiu i on s'inclouïa l'“adició a més d'un registre de *Dissetena* 1 3/5 de 61 tubs d'estany, al segon teclat i d'un registre de combinació de *Corneta* de 5 r, que accionarà alhora els cinc rengles de la *Corneta*, que resten completades amb la dita *Dissetena*”.

La clàusula número 12 tracta del cost de l'orgue. Diu així: “El preu, d'acord amb les estipulacions d'aquest contracte, es fixa en 328.000'— ptes. Aquest preu no podrà alterar-se fora del cas de que fora afectada en alguna de les seues components”.

Segons referència d'en Francesc Mas en els seus cercles íntims, el cost de l'instrument va arribar al mig milió de pessetes, incluint els transports, mutatge, afinació, etc.

PRINCIPALS CARACTERÍSTIQUES. — L'orgue té aproximadament uns 1.000 tubs de fusta i d'altres metalls. La consola conté dos teclats de cinc octaves completes, 61 notes, 28 registres i cinc connexions adossades als teclats, el pedaler de 30 notes, expressió i vuit enganxaments.

Els secrets de l'orgue, segons en Lluís Val Macho, un dels empleats d'*Organería* que treballà en el mutatge i harmonització de l'instrument, són de membranes, com els reals, amb la col·locació d'electroïmans d'agulles de ganxo, previstes per al funcionament electrònic amb els contactes Standart en la consola.

El subbaix, els violons i la flauta dolça, són de fusta, o millor el subbaix, complet, de fusta; i els violons, només les 24 primeres notes. Les octaves agudes, en canvi, són reals, amb els seus corresponents tubs; les octaves greus, no, a causa del sistema de mutatge emprat per Organería Española a València, Alacant i Castelló, que els tenen electro-neumàtics, és a dir, de membranes (tret dels orgues de Borriana, Benicarló, Xàbia, Dénia i els dos de Sueca, que són electrovasculants: cada tub té un electroïmant vasculant).

EL CONCERT INAUGURAL. — Des de la data de la signatura del contracte, fins la de la inauguració de l'Orgue passaren dos anys.

El dia 4 d'octubre de 1952, a les 9 del matí, hom va beneir l'orgue. No hi ha dubte que l'esdeveniment i la presència del senyor Bisbe de la Diòcesi van despertar l'interés del poble, que hi acudí massivament.

Després de la benedicció se celebrà missa solemne, on va actuar el Cor Marià dirigit per la senyoreta na Teresa Giménez Pastor, que interpretà la "Missa en honor de la Immaculada Concepció", a tres veus, de Goikoetxea. Acompanyà a l'orgue el reverend en Tomàs Rocamora, professor del Seminari d'Oriola. Recorde amb gust la satisfacció i l'alegria de la gent, que seguia amb entusiasme les melodies que s'interpretaven.

I com és de suposar, s'organitzà un concert que tindria lloc aquell mateix dia a les 10 de la nit a càrrec del mestre Jesús Guridi, amb el següent programa:

Primera part:

Tocatta y Fuga	J. S. BACH
Coral núm. 3	C. FRANK
Pastorela	J. GURIDI
Berceuse	E. TORRES
Tocatta	L. BOELLMANN

Segona part:

Chacona	A. DURÁN
a) La muchacha de los cabellos de lino	
b) Pequeño Pastor	
c) Cortejo	DEBUSSY
Final	J. GURIDI

El públic assistent al concert no era gaire nombrós. El mestre Guridi tingué, tanmateix, la satisfacció de sentir-se acompanyat i aplaudit a bastament. En agraïment, va tenir el gest d'oferir un "bis" en interpretar el seu "Tríptico del Buen Pastor".

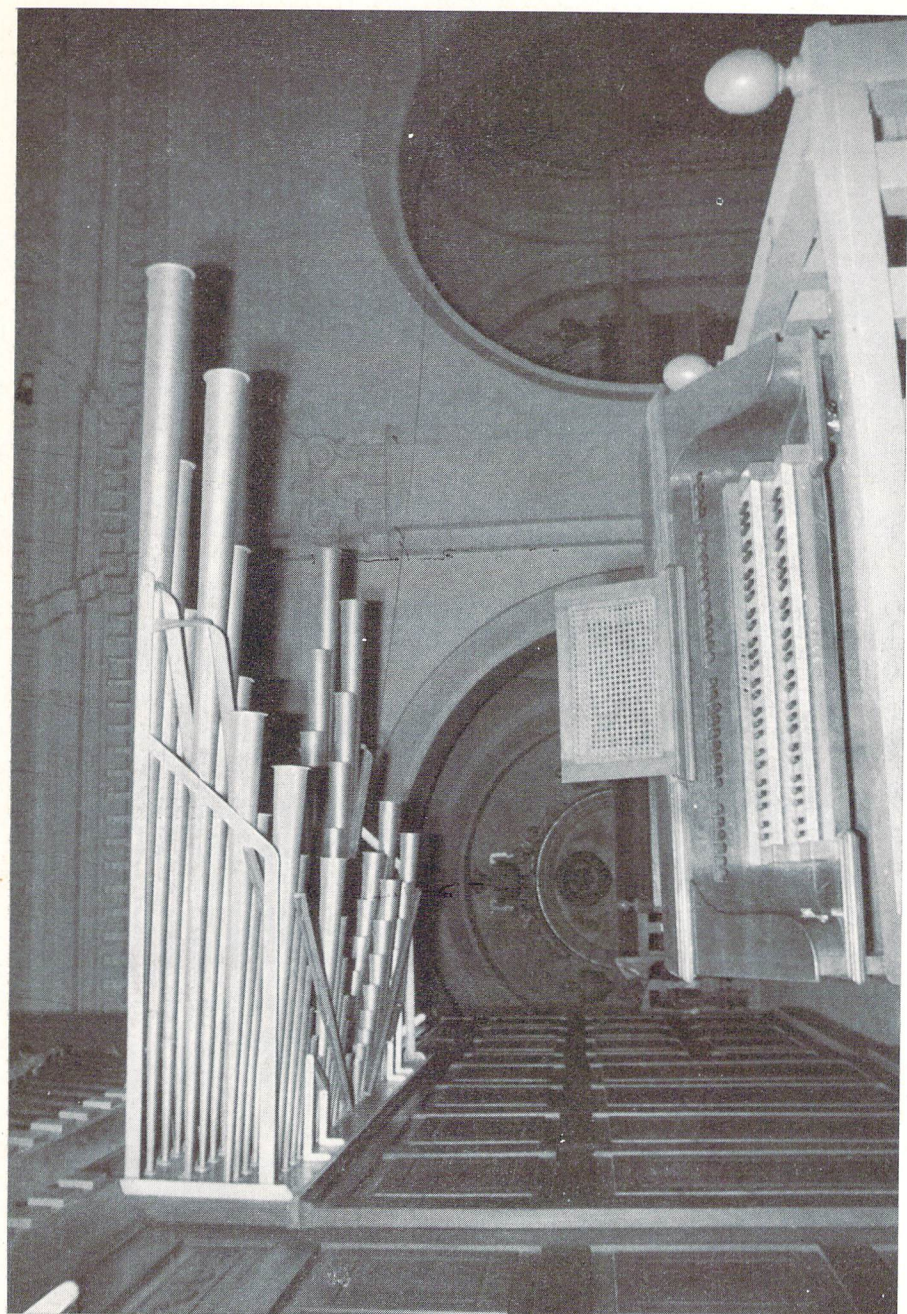
Amb aquell concert s'havia d'encetar una nova dinastia d'organistes que en les successives accions litúrgiques faria sonar aquest instrument de característiques tan peculiar, posseïdor d'una gamma de sons tan bells que delectaria els oïts de tots els fidels i els introduiria millor en la pregària i lloança divina.

Els organistes fins els nostres dies han estat els següents: en Ginés Román, na Matilde Romero, de feliç memòria; actualment regenta aquest càrrec na Joana Pascual, deixeble del conegut organista Paulino Ortiz.

L'orgue que aquell 4 d'octubre del 1952 s'inaugurà amb tant de zel i entusiasme no ha tingut, al meu parer, un futur gaire esplendorós i fecund. Des del temps de la inauguración fins fa només uns anys mai no s'havia programat un concert en què s'interpretassen obres dels més variats estils i contribuir així a la formació musical dels crevillentins i despertar-hi el gust per aquest gènere de música.

Faig una crida des d'aquestes pàgines a les persones i entitats que poden fer possibles aquests objectius, amb l'esperança que un dia no molt llunyà tindre mla satisfacció de veure omplir aquest buit.

* * *

DISPOSICIÓ DE L'ORGUE

Primer teclat:

Flautat 16'
Flautat 8'
Flauta harmònica
Violó 8'
Octava 4'
Ple 4r
Trompeta 8'
Clarí 4'

Segon teclat:

Flauta 8'
Gamba 8'
V. Celest 8'
Flauta cònica 4'
Nasard 22/3
Quinzena 2'
Dissetena 13/5
Corneta 5r
Cimbalet 2r
Trompeta 8'
Veu humana 8'
Trèmolo I
Trèmolo II

Connexions fixes adosades al teclat:

1 2 3 4 5

Pedaler:

Contres 16'
Subbaix 16'
Violó 8'
Contres 8'
Principal 4'
Fagot 16'
(30 notes)

Conexions (enganxaments)

II/P
I/P
II/I - 8
II/I - 4
I/I - Ex.
Leng - Ex.
Mixt - Ex.
Tutti

Un pedal d'expressió per als dos teclats.

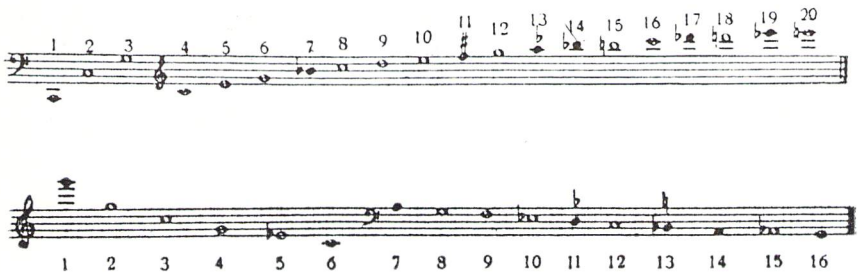
Dos teclats manuals de 61 notes.

P. JOSEP A. MAS ESPINOSA,
carmelita descalg

APUNTS

Al darrer número vam presentar ja les diferents famílies que formen els tubs de boca passant ara a parlar dels harmònics per tal de tenir uns mínims coneixements per a entendre les mixtures —o siga, el jocs de mutació simples o compostos d'un a set sons que produeixen els diferents harmònics d'un so fonamental—, i que representen un paper fonamental en la lògica de l'orgue, que basa els seus principis sonors en els sons harmònics naturals d'un cos sonor creats artificialment.

Tots els sons tenen una sèrie d'harmònics o sons parcials que se superposen a un so fonamental ja siga en forma ascendent donant lloc a la resonància superior, o bé en forma descendent, donant lloc així a la resonància inferior o inversió simètrica. Donem a continuació l'escala d'harmònics partint de la nota do.

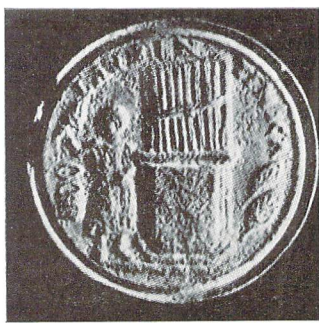

Als orgues de grans dimensions hi trobem la majoria de jocs que reproduïxen quasi be tots els harmònics que veiem a l'esquema que presentem a continuació. Enriquit a més a més per la tímbrica que ofereixen els diferents jocs de les distintes famílies.

LLISTA D'HARMÒNICS NATURALS D'UNA FONAMENTAL

L'esquema s'ha de llegir de baix (fonamental) cap a dalt.

		<i>Altura</i>	<i>Nota</i>	<i>Interval</i>	<i>Ordre d' harmònic</i>
		1/8	do 7	43	64
		1/6	sol 6	38	48
		1/5	mi 6	40	40
		1/4	do 6	36	32
		1/3	sol 5	33	24
		1/2	do 5	26	16
		2/3	sol 4	29	12
		5/6	mi 4	24	10
		8/9	re 4	23	9
		1'	do 4	22	8
		1'1/7	si b 3	21	7
		1'1/3	sol 3	19	6
		1'3/5	mi 3	17	5
		2'	do 3	15	4
		2'2/3	sol 2	12	3
		4'	do 2	8	2
		8'	do 1	1	1
8)	4'	octava			
7)	4 4/7	septíma			
6)	5 1/3	quinta			
5)	6 3/5	tercera			
4)	8'	octava			
3)	10 2/3	quinta			
2)	16'	octava			
1)	32'	fonamental			
		16'	fonamental		
		8'	fonamental		
		4'	fonamental		
		2'	fonamental		
		1'	fonamental		

Aquest excellent exemplar mostra per una cara a l'Emperador Neró amb la inscripció: IMP NERO CAESAR AUG P MAX.

L'Emperador, al qui es reconeix fàcilment (mostrat de perfil) porta corona. A l'altra cara trobem la paraula "LAURENTINICA" i un orgue hidràulic amb una persona dreta a l'esquerra. L'instrument és del tipus normal, amb una cisterna d'aigua hexagonal montada sobre una base de forma similar.